

досвід: Аналітичний огляд. 2011 рік. – К.: ПРООН, 2012 [Електронний ресурс]. – http://www.undp.org.ua/files/ua_89339Analytical_review_UKR_final.pdf

9. *Калінічева Г.* Європейський цивілізаційний вимір розбудови громадянського суспільства в Україні // Віче. – 2010. – № 22. – С. 2–4.

10. *Кудряченко А. І.* Європейські демократичні цінності та їх вплив на розбудову громадянського суспільства в країнах Європи // Історичний досвід становлення інститутів громадянського суспільства в країнах Європи: Збірник наукових праць [за заг. ред. д. і. н., проф. А. І. Кудряченка] // Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України». – К.: Фоліант, 2012. – С. 61–76.

11. Cooperation between the Saeima and non-governmental organisations [Електронний ресурс]. – http://www.nvo.lv/files/Cooperation_Saeima_-_NGOs.pdf

12. Informace o stavu plněn priorit a opatření, uvedených ve strategické části Zhodnocení koncepce podpory rozvoje neziskového sektoru v roce 2010 s vzhledem do roku 2013 [Електронний ресурс]. – http://www.vlada.cz/assets/ppov/gnno/dokumenty/informace_o_plneni_koncepcie_2010.pdf

13. Informācija par komisiju koordinātoriem sadarbības ar NVO. – 16 maijs 2013 [Електронний ресурс]. –

<http://www.saeima.lv/lv/sabiedribas-lidzdaliba/koordinatori>

14. Informācija par NVO un Ministru kabineta sadarbības memorandu [Електронний ресурс]. – <http://www.mk.gov.lv/lv/sabiedribas-lidzdaliba/sadarbibas-memorands/>

15. *Liiv D.* Guidelines for the Preparation of Compacts [Електронний ресурс]. – <http://www.icnl.org/journal/voliss/Guidelinesforcompacts8.htm>

16. Saeimas un nevalstisko organizāciju sadarbība [Електронний ресурс]. – <http://www.saeima.lv/lv/sabiedribas-lidzdaliba/saeimas-un-nvo-forums>

17. *Sator B.* Developing an Institutional Framework of Funding CSOs in Ukraine // Report for OSCE PCU. – 2010. – 129 p.

18. *Рудич Ф.* Політичний режим і народовладдя: методологічний контекст // Віче. – 2011. – № 18. – С. 21–26 [Електронний ресурс]. – <http://www.viche.info/journal/2710/>

19. *Михайловська О.* Проторована дорога, третій шлях чи манівці // Віче. – 2006. – № 13–14. – С. 34–38 [Електронний ресурс]. – <http://www.viche.info/journal/279/>

20. *Красноголова Ю.* Дилема лібералізму та комунітаризму // Віче. – 2008. – № 2. – С. 28–30.

Практика та результати зоозахисного руху в країнах ЦСЄ

Тетяна МЕТЕЛЬОВА,
кандидат філософських наук, доцент,
старший науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Одним і чи не найважливішим із аспектів загальної гуманізації суспільства є гуманізація взаємин людини і довкілля, ставлення людини до світу не як до об'єкта споживання й задоволення потреб, а як до самоцінного партнера та забезпечення правових засад стимулювання відповідального ставлення до світу. Тому в контексті створення ціннісно-світоглядних і правових умов визнання цінності Іншого (світу як такого та будь-якого його представника), поширення принципу легітимності Іншого за межі міжлюдських стосунків особливо гостро постає проблема формування гуманного ставлення людини до інших живих істот, здатних відчувати біль і страждання.

На європейських обширах друга половина минулого століття ознаменувалася дедалі більшим визнанням потреби саме такого напрямку протистояння жорстокості та його здійсненню на державному й міждержавному рівнях. З кінця 60-х і до початку 90-х років було прийнято низку європейських конвенцій, що вносять сферу поводження з тваринами та істотно її гуманізують. Відповідальність людини за власні вчинки – ось лейтмотив конвенцій.

Наразі фундаментальне значення цієї проблеми для самої людини й суспільства, а також розуміння

щонайтіснішого взаємозв'язку суто людських проблем та ціннісного підґрунтя ставлення людини до Іншого й усього живого зокрема ще не було усвідомлене в українських наукових, політичних, правознавчих і широких суспільних колах і їй не приділяли належної уваги. Хоча порівняно з радянською минувиною зрушення в цьому напрямі, безперечно, є. Тому вкрай важливо оцінити український досвід для його порівняння з європейським і особливо з досвідом країн Центральної та Східної Європи (Албанія, Болгарія, Боснія-Герцеговина, Македонія, Польща, Румунія,

Сербія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Хорватія, Чехія). Адже вони, як і Україна, мусили розв'язувати зазначену проблему в короткий термін, долаючи вже пройдений рештою європейських країн шлях та звільняючись від тяжкого спадку тоталітарної минувшини.

Нині в усіх країнах ЦСЄ ухвалено відповідні закони, якими регулюються питання охорони довкілля. І практично в усіх, окрім Словаччини і певною мірою Румунії, поводження з тваринами та захист їх від жорстокості внормовано спеціальним законом. Аналіз законодавчого забезпечення запровадження відповідального й гуманного ставлення до тварин дав можливість виявити зв'язок між рівнями розвиненості нормативно-правової бази (та значною мірою часом, на який припадає ухвалення відповідного спеціального закону) й відповідного сегмента громадянського суспільства – організації і рухів на захист довкілля загалом і тварин зокрема – та формами їхньої діяльності. За цими параметрами можна виокремити 3 групи країн.

До першої належать Чехія, Угорщина, Польща, де відповідне законодавство дістало свій розвиток ще на початку 1990-х років і де передбачено адміністративне (у вигляді великого за розміром штрафу) та кримінальне (зі значним терміном позбавлення волі) покарання за його порушення. Якість законодавчого забезпечення поводження з тваринами дала змогу громадським організаціям, що діють у цій сфері, не зосереджуватися лише на практичній діяльності з допомоги тваринам і значно розширити її діапазон, поставивши за першочергову мету досягнення загальних змін у ціннісних орієнтаціях громадськості та формуванні такого ставлення до живого світу, коли життя кожної живої істоти сприймається як цінність. Відповідно в діяльності зоозахисних організацій (а таких у Чехії близько сотні¹, в Угорщині – 23 організації національного рівня і 140 – регіонального, в Польщі – понад півтори сотні) преважують інформаційні заходи: лекційна робота серед молоді та школярів, організація виставок та інших заходів з пропагандистською метою, моніторинг дотримання законодавства в царині захисту тварин, участь в адміністративному та нормотворчому процесі разом з органами державної влади тощо.

Закон **Чеської Республіки** про захист тварин від жорстокого поводження в редакції 2012 року (вперше ухвалений у травні 1992 року) [17] є надзвичайно деталізованим документом, яким регламентовано певні нюанси й спеціальні вимоги щодо поводження з різними групами тварин, виокремлених не лише за видами їх використання людиною (сільськогосподарські, дикі, домашні, експериментальні тощо), а й їхніми особливостями – тварини-інваліди (окремо – дикі, окремо – домашні), тварини з особливими потребами нагляду, домашні, які перебувають під постійним контролем людини і які не перебувають під ним тощо. Докладно виписано вимоги до фізичних та юридичних осіб, котрі здійснюють ту чи іншу діяльність, що має стосунок до тварин, та вимоги до кваліфікації фахівців (у тому числі до осіб, що займаються сільськогосподарською діяльністю та мисливством). Не меншою мірою деталізовано умови, за яких є можливим умертвіння тварини і за яких воно перетворюється на злочин (у тому числі під час полювання). Такою загальною умовою є заподіяння болю, однак закон перелічує всі можливі ситуації такого заподіяння.

Особливістю чеського закону є заборона будь-якого оприлюднення (публікації з описом, візуальної чи аудіодемонстрації) вбивства тварини та його пропа-

ганди (п. д' § 4). У країні створено широкую мережу рятувальних станцій для істот (у тому числі спеціалізованих за видами тварин), які потрапили в складні умови, хворих і таких, що потребують допомоги. Не менш розвинутою є мережа притулків, станцій допомоги безпритульним і покинутим тваринам та інших місць, призначених для захисту й надання допомоги тваринам. Таких у країні нараховується майже 350, значна кількість їх також є спеціалізованою для приймання та утримання певного виду тварин.

Законом передбачено фінансову або іншу підтримку осіб, які доглядають за безпритульними та покинутими тваринами. З метою поступової ліквідації явища безпритульності на законодавчому рівні запроваджено підтримку діяльності фахівців та населення зі стерилізації собак і котів (§ 13) та їх обов'язкової ідентифікації (зокрема, й за рахунок муніципального бюджету для покинутих тварин у сільській місцевості).

Нагляд за дотриманням законодавства та координацію діяльності у цій сфері покладено на Центральну комісію із захисту тварин, державну ветеринарну адміністрацію та міністерство сільського господарства.

В **Угорщині** закон про захист та добробут тварин ухвалено 1998 року [15]. Жорстоким поводженням з твариною визнається будь-яка дія, що завдає їй невинуватого й надмірного болю, та втручання в її життєдіяльність, яке може призвести до сталої шкоди її благополуччю, спадкових хвороб або страждань (пп. 2, 4 § 3; п. 10 § 30(1)). Окрім заборони на тортури, заподіяння страждання, або вбивства у випадках і способом, не дозволеним законом, забороняється позбавлення тварини догляду (викидання), примусове годування, крім випадків, коли це необхідно за станом здоров'я. Заборонено позбавляти тварину життя без розумних причин, якими визнано: отримання з неї продуктів харчування, невиліковна хвороба чи травма, боротьба з епідеміями та виникнення загрози здоров'ю населення, наукові дослідження, самооборона під час нападу. Заборонено виготовлення та ввезення до країни чи вивезення з неї хутра собак і котів та виробів із них іншої продукції, пов'язаної із завданням їм смерті. Умови утримання та забою «економічних» тварин, призначених для отримання продукції (корів, свиней, курей, кролів тощо), докладно регламентовано окремими для кожного виду нормативними актами. Мета такої регламентації – мінімізація болю та страждань, унеможливлення фізичного та психологічного травмування.

Проте жорстко й чітко визначено й умови утримання домашніх тварин, зокрема собак небезпечних порід. Власник такої собаки зобов'язаний її стерилізувати та отримати відповідний дозвіл (сертифікат) на її утримання. За порушення власником вимог передбачено не лише накладання адміністративного стягнення, а й конфіскацію тварин. Законом визначено існування загальнодержавної бази даних собак, що мають власників, та розмір плати за їхнє утримання. Правила утримання тварин також ухвалено на рівні держави, а місцеву владу зобов'язано фінансувати притулки. Також окремим законом регулюється створення та функціонування притулків, визначається термін, протягом якого евтаназія виловленої тварини є неможливою.

У країні діють понад 100 притулків, що фінансуються організаціями та муніципальною владою. Типовою є ситуація, коли в населеному пункті діють кілька притулків. Розвинена мережа притулків дала країні змогу не

¹ Тут і далі дані про кількість громадських організацій у сфері захисту довкілля та тварин наведено відповідно до їхньої присутності в інтернет-просторі: до підрахунку потрапили лише ті, що мають власні Web-сторінки та/або адреси яких оприлюднено в Інтернеті.

практикувати метод ВСП («вилов – стерилізація – повернення на місце попереднього перебування»). Законом передбачено таке: «якщо протягом 15 днів з моменту відлову безпритульної тварини власник не буде виявлений, вона переходить у власність держави. Організація з захисту тварин піклується про передачу прав власності на тварину іншому власнику... та про остаточне розміщення тварини. У разі невдачі в розміщенні в термін, визначений окремим законом, можливе позбавлення життя тварини дозволеним способом» (п. 3 § 48). Однак на практиці евтаназія неприлаштованих тварин є винятком. Знайдена або здана в притулок тварина може утримуватися там тривалий термін (до 12 місяців), якщо хтось оплачує видатки на її утримання (п. 4 § 48). І в жодному разі евтаназію не застосовують до котів.

Для нагляду за дотриманням закону створено спеціальну державну Агенцію із захисту тварин, яку, окрім іншого, наділено повноваженнями подавати судові позови проти порушників закону (п. 2 § 48).

2010 року закон було деталізовано: до нього введено посилені вимоги до використання тварин у тваринництві, визначено розміри спеціальних обладнань для утримання окремих видів тварин (клітки для птахів, акваріумів для риб, довжина повідка для собак тощо).

Грунтова нормативна база у сфері захисту тварин та широка мережа притулків дали змогу зоозахисникам зосередитися на стратегічних завданнях формування в населення настанов відповідального ставлення до життя, а практичну роботу із захисту поставити на солідні фінансові рейки. Серед потужних загальноугорських асоціацій і фондів варто назвати «Білий хрест», Асоціацію із захисту прав тварин, асоціацію «Фауна», Національний фонд захисту тварин, щомісячний членський внесок до якого становить 500 USD. Ці кошти спрямовано на допомогу тваринам і передусім тим, які постраждали від людей та безпритульним. Фонд співпрацює з Національною поліцією, угорською дільницею Міжнародної поліцейської асоціації, Національною цивільною федерацією, «Білим Хрестом» (угоду про співпрацю підписано 2011 року) та державними структурами у справі нагляду над дотриманням законодавства про захист тварин та створенням реабілітаційних центрів для них. Нині в громадських колах активно обговорюється проблема створення спеціальної поліції із захисту тварин.

Польський закон про захист тварин [16], ухвалений 1997 року, жорсткий і чітко спрямований не лише на захист тварин від жорстокості та створення належних умов їх утримання, а й на стимулювання відповідального ставлення людини до тварини та забезпечення від надлишку домашніх тварин і, відповідно, їх перетворення на безпритульних.

У Польщі заборонено розведення тварин із комерційною метою та їхній продаж на ринках, ярмарках, через заклади та підприємства торгівлі тощо. Заборонено випускати собак без контролю та маркування, окрім собак, що утримуються громадськими організаціями. Заборонено вилон тварин без надання їм місця в притулку, якщо тварина не є загрозою для людей та інших тварин. Муніципальна влада зобов'язана забезпечувати безпритульних тварин притулками, забезпечувати догляд котам, що живуть вільно, в тому числі їх годування, здійснювати стерилізацію тварин у притулках, пошук власників для безпритульних тварин. Завдяки таким особливостям закону в країні застосовують гуманну методику скорочення чисельності безпритульних тварин, що ґрунтується на методі ВСП.

Грунтова законодавча база забезпечила широкий розвиток зоозахисного й екологічного руху. Однак, на

відміну від Чехії та Угорщини, товариства із захисту тварин у Польщі переважно не є спеціалізованими (за винятком кількох, орієнтованих на допомогу певним видам тварин – птахам, їжакам, коням, решта явно чи не явно тяжіє до допомоги домашнім безпритульним тваринам – котам і собакам). Основний напрям діяльності – практичний захист тварин від жорстокості. Цікаво, що екологічний рух цієї країни мало розвинений: в інтернет-просторі представлено лише 20 екологічних організацій.

До другої групи країн, де законодавство у сфері поводження з тваринами сформоване значно пізніше (в середині 2000-х років) й містить лише загальні принципи поводження з тваринами без докладної регламентації їх застосування на практиці або не сформоване взагалі, належать Болгарія, Словаччина, Румунія і Словенія (хоча відповідний закон ухвалено тут 1999 року). За більшістю показників до цієї групи слід віднести й Україну, де Закон «Про захист тварин від жорстокого поводження» ухвалено 2006 року.

У **Болгарії** Закон про захист тварин ухвалено 2008 року [1]. Ст. 6 закону визнає негідним поводженням з тваринами заподіяння їм болю або страждання чи сильного страху. До дій, які законом визнано жорстким поводженням (ст. 7), у цій країні потрапили і відмова від тварин, позбавлення їх відпочинку, ампутація вух, хвостів, нігтів, зубів, девікалізація без медичних показників для цього, сексуальне насильство над тваринами, використання тварин (у тому числі птахів і рептилій) для реклами в розважальних закладах, ресторанах, магазинах, заподіяння стресу, пропаганда насильства над тваринами та підбурювання до таких дій.

Закон також зобов'язує громадян у разі виявлення хворої або травмованої тварини негайно звернутися по допомогу до місцевих органів влади, притулків для тварин чи в поліцію (ст. 16). Законом закладено можливості розв'язання проблеми безпритульних тварин методом ВСП: ст. 30 передбачено, що після обов'язкового утримання знайденої безпритульної тварини в притулку протягом 14 днів її можна передати до зоопарку, рятувального центру або організації із захисту тварин. Евтаназії незатребуваної тварини не передбачено. Однак не допускається повернення безпритульних тварин на територію дитячих садків та майданчиків, шкіл, лікарень, доріг та аеропортів.

Особливістю болгарського закону є підвищені вимоги до власників тварин. Особа, яка претендує на те, щоб бути власником тварини, має пройти курс захисту та добробуту тварин (ст. 30), а ст. 34 встановлено нормативи житлової площі для утримання тварин (для собаки дрібної породи або кішки – 6 кв. м у квартирі, середньої – 8, великої – 10). Власники нестерилізованих тварин сплачують плату за них до муніципалітету, стерилізовані старини сплатою не обкладаються (п. 5 ст. 35, ст. 36).

Муніципальна влада зобов'язана будувати й утримувати притулки для тварин, за що, згідно з законом, несе персональну відповідальність мер міста. Окремо прописано обов'язковість громадського контролю над притулками і вільний доступ до них. Однак через те, що законодавче регулювання проблеми триває лише 5 років, кількість облаштованих сьогодні притулків незначна: у країні їх функціонує лише 20, із них 11 – муніципальні, 2 – у спільному управлінні міської влади та громадських організацій, 7 – за участю іноземних організацій). Відтак чисельність безпритульних тварин контролюють за програмою ВПС, до того ж законом визначено, що повернення на місце перебування тварини можливе лише після лікування, дегельмінтизації та щеплень і під опіку територіальної громади або гро-

мадських організацій (ст. 47). Евтаназію дозволено застосовувати лише щодо невиліковно хворих та агресивних тварин, чия поведінка загрожує безпеці людини, під час боротьби з епідеміями та щодо експериментальних тварин після закінчення експерименту (ч. 3 ст. 179 Закону «Про ветеринарну медицину»). За подальші вчасні процедури громадським тваринам відповідають організації з їхнього захисту.

Нетривалий термін законодавчого регулювання цієї сфери позначається й на розвитку громадського руху в ній: у країні діє лише 25 організацій із захисту тварин, що працюють тільки над проблемою безпритульних тварин та її практичним розв'язанням. Екологічний рух також у зародковому стані.

Складною є ситуація й у **Словаччині**, де діють близько 60 екологічних та 10 зоозахисних організацій. Найбільша з них – «Свобода тварин» з центром у Братиславі та 17 філіями в інших містах. Нерозвиненість громадського руху в цій сфері спричинена, зокрема, відсутністю належного законодавчого забезпечення захисту тварин. Цікаво, що спеціальний закон, хоч і надто загального характеру і з численними недоліками, був ухвалений ще в 1995 році, однак у зв'язку зі вступом Словаччини до ЄС і потребою гармонізації внутрішнього законодавства з нормами Євросоюзу був скасований та замінений на Закон «Про ветеринарну допомогу», який надто фрагментарно торкається сфери захисту тварин. Відсутність законодавчої бази негативно позначається і на ситуації з безпритульними тваринами, і на діяльності громадських організацій, які змушені обмежувати свої дії лише фізичним рятуванням безпритульних тварин.

Також складна ситуація в **Румунії**, де проблема захисту тварин понині залишається гострою. Законом про захист тварин від 2004 року [9] заборонено вигнання та залишення без догляду тварин, «існування яких залежить від допомоги людини» (ст. 4, а також п. «д» ч. 2 ст. 6). Згідно з законом убивство тварини є можливим в разі потреби припинити страждання і лише за рішенням ветеринарного органу (такі дії внорено розпорядженням президента Національної ветеринарної санітарії – центрального органу влади, до сфери компетенції якого належать питання поводження з тваринами). Відповідно до ч. 2 ст. 1 закону поводження з безпритульними собаками має регулюватися окремим законом, однак донині регулюється Надзвичайною постановою уряду № 155/2001 «Про затвердження Програми управління безпритульними собаками від 21 листопада 2001 року [10] зі змінами, в тому числі рекомендованими Конституційним судом у січні 2013 року. Постановою передбачено вилов безпритульних собак та, після ветеринарного огляду, евтаназію для невиліковно й хронічно хворих. Здорові собаки після 7-денного перебування в муніципальних притулках та обов'язкової стерилізації, щеплення та ідентифікації за допомогою іменних нашійників і татування можуть бути передані фізичній особі або до приватного притулку. В разі відсутності бажаних узяти собаку впродовж 14 днів він може бути підданий евтаназії або повернений на територію, де був вилонений [8]. Собаки небезпечних і бійцівських порід, що виявляли агресію, можуть піддаватися евтаназії після трьох днів від часу вилону. Згідно зі ст. 11 постанови вилов, стерилізація та вакцинація тварин здійснюються лише в присутності представників товариств захисту тварин і з обов'язковою мотивацією та описом процедур у документах за спеціальною формою.

Донедавна постанова виконувалася переважно в частині дозволеної евтаназії собак, однак на практиці було доведено неефективність такого способу регулювання чисельності безпритульних тварин, і з 2011 року країна почала застосовувати ВСП.

12 березня 2013 року після численних громадських слухань та референдумів щодо долі безпритульних собак у країні Сенат Румунії ухвалив проєкт закону «Про безпритульних собак», внесений на розгляд ще 2007 року і 2011-го прийнятий, однак за вже згаданим рішенням Конституційного суду повернений до Сенату через розбіжності в текстах, ухвалених двома палатами парламенту. Згідно із законопроектом, евтаназію, рішення про яку приймає ветеринар, може бути застосовано лише до тих безпритульних собак, котрі мають тяжку хворобу, що не піддається лікуванню. Заборонено застосовувати евтаназію до собак з причини їхньої агресивності. Решта безпритульних собак (як, утім, і собаки, що мають власників, окрім власників – членів кінологічних спілок) мають піддаватися обов'язковій стерилізації. Власники, що відмовляються від стерилізації, сплачуватимуть податок за кожен приплід. Згідно із законопроектом органи місцевого самоврядування повинні забезпечити безкоштовні стерилізацію, вакцинацію від сказу та чіпування тварин упродовж року з дня набуття законом чинності.

Однак такі плани парламентаріїв були порушені подіями у вересні 2013 року. Після загибелі дитини в Бухаресті, причини якої пов'язують з нападом безпритульних собак, президент Румунії Траян Бесеску звернувся до уряду з вимогою ухвалити надзвичайну постанову й повернутися до старого засобу розв'язання проблеми: масової евтаназії в найкоротші терміни. Заява президента викликала бурхливу реакцію не лише у зоозахисних організацій країни та міжнародної громадськості, які багато років борються за гуманізацію практики регулювання чисельності безпритульних тварин і законодавства у сфері поводження з тваринами загалом. Питання було передано на розгляд парламентаріїв, а мер Бухареста оголосив про намір провести референдум [6]. Парламентарії обговорюють також зміни в законодавстві, якими буде передбачено обов'язкову стерилізацію собак, які мають власників, окрім тих, що в розплідниках.

Нерозв'язаність правового забезпечення проблеми і тут виявляє свій зв'язок з рівнем розвитку відповідного сегмента громадянського суспільства, який є вельми низьким: у країні діють дві загальнорумунські федерації із захисту тварин та близько півсотні дрібних регіональних організацій (здебільшого незареєстрованих) та стільки ж організацій екологічного спрямування. Останні орієнтовані переважно на розвиток екотуризму або здійснення програм за наданими грантами. Зоозахисні ж вимушено заклопотані винятково «польовою роботою» – практичним рятуванням тварин.

Хоча **Словенія** здійснила регулювання сфери поводження з тваринами 1999 року [18], однак до сьогодні в країні створено лише 13 притулків для тварин [7]. Водночас статтею 31 закону дозволено евтаназію тварин, для яких не знайшли нового власника впродовж 30 днів. Відсутність кримінального покарання за порушення законодавства у сфері поводження з тваринами і незначний, порівняно з іншими країнами, розмір штрафу (100 000 толарів, що приблизно дорівнює 600 USD) спричинюють поширення жорстокості. Відтак більшість зоозахисних організацій, яких у країні налічується понад 60, спрямовують свою діяльність на боротьбу з жорстокістю та на допомогу постраждалим від неї.

У цьому сенсі українська ситуація є дещо привабливішою і за ознакою кількості екологічних та зоозахисних організацій, і за різноманітністю напрямів їх роботи, що останніми роками поживилася.

Третю групу становлять країни колишньої Югославії, де закони про захист тварин ухвалено в той

самий період, що і в другій групі, або значно пізніше (в Албанії – 2005 р., Хорватії – 2006 р., Македонії – 2007 р., Чорногорії, Боснії й Герцеговині та Сербії – 2008 р.), однак самі ці нормативні акти мають високий ступінь узгодженості з європейськими стандартами й документами. В усіх країнах цієї групи, крім Хорватії, чисельність безпритульних тварин скорочують за методом ВСП. Евтаназію через неможливість знайти для тварини нового власника законодавчо не дозволено. В усіх країнах, окрім Албанії та Македонії, встановлено значну кримінальну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами.

Особливістю **албанського** закону про захист тварин [12] є запровадження обов'язкової стерилізації як методу зменшення чисельності безпритульних істот (п. 6.2 ст. 6), заборони продажу тварин на ринках. Способи умертвіння тварин та умови, за яких воно можливе, визначено спеціальним нормативним актом центрального органу виконавчої влади в цій сфері, яким є Міністерство сільського господарства. Цим нормативним актом уможливлено застосування методу ВСП [13].

У **Сербії** законом про захист і добробут тварин [3] заборонено відмову від тварин та залишення їх без нагляду (ст. 7), примусове надмірне годування або годування тварин іншими тваринами (крім випадків, коли без цього не можна обійтися з огляду на видові потреби дикої тварини), публічну демонстрацію вбивства тварин засобами ЗМІ (п. 24). Заборонено застосувати отруту та інші хімічні речовини для позбавлення тварин життя (п. 29), полювання на безпритульних тварин (п. 31), утримання в умовах, що не задовольняють їхні основні потреби в їжі, воді, зручному житлі, ветеринарній допомозі або не відповідають гігієнічним вимогам (п. 32), використовувати для роботи тварин хворих, поранених, слабких і вагітних в останній третині вагітності (ст. 12). Евтаназію дозволено лише щодо тварин невиліковно хворих, позбавлених основних функцій через вік та агресивних, якщо вони не можуть звикнути до умов утримання в неволі, а як засіб скорочення чисельності – лише до диких тварин.

Закон зобов'язує місцеву владу створювати та утримувати притулки. Нагляд за дотриманням законодавства здійснюють спеціальні ветеринарні інспектори (ст. 78), які мають право вилучати тварин у власника в разі порушення ним вимог законодавства. Окремими документами, виданими органами місцевої влади, врегульовано питання зменшення чисельності безпритульних тварин (методом ВСП або шляхом створення достатньої кількості притулків [14, р. 145–157]) та нормативи утримання домашніх тварин.

Подібними є закони **Хорватії** [20], де передбачено заборону відмови від утримуваної тварини. За порушення – штраф від 30000 до 50000 кун (від 6 до 10 тис. USD). Однак евтаназію дозволено застосовувати після 60 днів утримання безпритульної тварини. У Македонії [2] є припустимою евтаназія для собак, що розміщені в притулках, коли всі можливі засоби для знаходження власників вичерпано, а собака почувається в притулку погано (ст. 25). Утримання притулків та проведення ВСП здійснюються коштом місцевої влади. У **Боснії та Герцеговині** [19] евтаназію дозволено лише щодо хворих та агресивних тварин, а з 2009 року здійснюють масову стерилізацію та застосовують метод ВСП.

«Молоде» законодавство, як і всюди, спричиняє й певну нерозвиненість громадського руху проти жорстокості. Так, у Сербії діють 18 товариств захисту тварин. У Хорватії – 7 екологічних і 9 зоозахисних, неспеціалізованих за формами роботи та видами опікуваних тварин; діяльність цих товариств пов'язана переважно з утриманням притулків.

Жорстоке поводження з тваринами, завдання тварині страждань або смерті тягне за собою в усіх країнах ЦСЄ адміністративну у вигляді штрафу, й кримінальну (крім Албанії та Словенії) відповідальність. Рівень штрафу становить близько 130 (Албанія), 170 (Польща), 280 (Румунія), 650 (Болгарія, Угорщина, Словенія), 1100 (Сербія) до 2000 (Болгарія, Угорщина), 2 850 (Румунія), 6 500 (Албанія), 10 000 (Хорватія), 11 000 (Сербія), 16 500 (Македонія), 25 000 (Чехія), 33 000 (Польща) доларів. Кримінальне покарання в разі жорстокого поводження з тваринами передбачає позбавлення волі, термін якого коливається в межах від 6 місяців (Румунія), 1 року (Болгарія, Сербія), 2 років (Чехія, Угорщина, Польща, Словаччина) до 2–3 років.

Кримінальне покарання в більшості країн має й свою специфіку. Так, у Чехії передбачено позбавлення волі для особи в разі повторного здійснення нею злочину у сфері поводження з тваринами до 3 років, а якщо жорстоке поводження пов'язане з катуваннями та заподіянням смерті більш ніж одній тварині – до 5 років; в Угорщині порушника буде покарано ув'язненням до 3 років за полювання забороненими способами. У Польщі дворічний термін ув'язнення може отримати особа, яка поводить з тваринами у спосіб, визнаний неналежним. За такі само дії, вчинені з особливо жорстокістю, передбачено позбавлення волі до 3 років, як, утім, і в Сербії [5]. Передбачена й заборона на тримання тварин на певний термін – до 10 років. У Болгарії термін позбавлення волі збільшується до 3 років у разі повторного вчинення злочину або в особливо болісний спосіб чи в громадських місцях [4]. У Словаччині за такі само дії передбачено від трьох до п'яти років. Також покарають позбавленням волі до двох років і за заподіяння смерті або хвороби тваринам їхнім власником через необережність [11].

Отже, встановлення закономірностей і особливостей законодавчого регулювання проблеми ставлення людини до тварин та кількісних і якісних характеристик громадського руху в цій сфері дає підстави стверджувати про певний зв'язок між цими чинниками: більша тривалість дії спеціального закону, значні адміністративні та кримінальні санкції за його порушення, докладніша регламентація сфери захисту тварин від жорстокості й стимулювання відповідального ставлення людини до тварин корелюють з рівнем розвитку громадського руху в цій сфері, розмаїттям його форм і широтою завдань та практик. До того ж зв'язок тут можна вважати обоюстороннім. ▢

Джерела

1. Закон за защита на животните. [Електронний ресурс]. – <http://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/2135579104>
2. Закон за заштита и благосостојба на животните. [Електронний ресурс]. – http://www.igu.gov.mk/files/pdf/Min_za_zemjodelstvo/zakoni/Zakon_zastita_i_blagosostojba_na_zivotnite_113_200907.pdf
3. Закон о заштити и добробити животиња. [Електронний ресурс]. – <http://www.vetks.org.rs/documents/nacrti%20zakona/Zakon%20o%20dobrobiti.pdf>
4. Христакиева Д. Промяна в закона налага строги наказания за тормоз на животни. [Електронний ресурс]. – <http://bnr.bg/sites/radiobulgaria/Lifestyle/Life/Pages/tormoz%20na%20jivotni.aspx>
5. Batričević A. Dometi i implementacija zakona o dobrobiti životinja u pravnom sistemu republike Srbije. [Електронний ресурс]. – www.domomladine.org/

vesti/ana-batricevic-dometi-i-implementacija-zakona-odobrobiti-zivotinja-u-pravnom-sistemu-republike-srbije/

6. Ce facem cu maidanezii? Pro sau contra eutanasierii cainilor vagabonzi? Dezbateri Ziare.com. [Електронний ресурс]. – <http://www.ziare.com/social/caini-vagabonzi/ce-facem-cu-cainii-vagabonzi-pro-sau-contra-eutanasierii-dezbateri-ziare-com-1255231>

7. Danes je dan brezdomnih živali. [Електронний ресурс]. – <http://www.pesimojprijatelj.si/aktualno/clanek/dan-brezdomnih-zivali>

8. Efrim L. CC despre Legea Câinilor fără stăpân: Soluțiile de eliminare ale maidanezilor sunt individuale și nu collective. [Електронний ресурс]. – <http://www.gandul.info/stiri/cc-despre-legea-cainilor-fara-stapan-solutiile-de-eliminarea-ale-maidanezilor-sunt-individuale-si-nu-colective-9174991>

9. Legea 205 2004 actualizata Protectia animalelor. [Електронний ресурс]. – <http://legeaz.net/legea-205-2004-protectia-animalelor/>

10. Legea privind programul de gestionare a cainilor fara stapan. [Електронний ресурс]. – http://www.zooland.ro/Legea_privind_programul_de_gestionare_a_cainilor_fara_stapan-4784.html

11. Novela Trestného zákona 2011 sprísnila tresty za týranie zvierat. [Електронний ресурс]. – <http://wildcats.sk/novela-trestneho-zakona>

12. Ligji për rënkujdesjen ndaj kafshëve. [Електронний ресурс]. – http://www.mbpzhr-ks.net/documents/826320_ligji_mireqenia_e_kafsheve_sh.pdf

13. Qentë endacakë shqetësojnë kryeqytetasit. [Електронний ресурс]. – <http://www.indeksonline.net/?FaqelD=2&LajmID=69239>

14. Stojanović N. Legal protection of abandoned animals under the animal welfare act // Facta universitatis: Law and Politics. – 2011. – Vol. 9. – № 2. – P. 145–157.

15. Törvény az állatok védelméről és kíméletéről. [Електронний ресурс]. – http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99800028.TV

16. Ustawa o ochronie zwierząt. [Електронний ресурс]. – <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19971110724>

17. Zákon České národní rady č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání. [Електронний ресурс]. – http://eagri.cz/public/web/mze/legislativa/pravni-predpisy-mze/tematicky-prehled/Legislativa-MZe_uplna-zneni_zakon-1992-246-viceoblasti.html

18. Zakon o zaštiti živali (ZZŽiv). [Електронний ресурс]. – http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_ZAKO1353.html

19. Zakon o zaštiti i dobrobiti životinja. [Електронний ресурс]. – http://vfs.unsa.ba/web/images/dokumenti/Zako_o_zastiti_i_dobrobiti_zivotinja.pdf

20. Zakon o zaštiti životinja. [Електронний ресурс]. – <http://www.zakon.hr/z/257/Zakon-o-za%C5%A1titi-%C5%BEivotinja>

16

Профспілки як суб'єкти соціального партнерства на боці працівників: досвід Республіки Польща

Ігор МИКЛАЩУК,
кандидат політичних наук,
науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Сучасний стан економіки та соціальної політики в Україні зумовлює потребу в інтенсивному розвитку договірному способу регулювання суспільних відносин із застосування найманої праці. Адже саме соціальне партнерство сприяє досягненню балансу інтересів роботодавців та працівників, інтенсивному розвитку виробництва, забезпеченню стабільності суспільного життя. Це актуалізує роль та значення профспілок як суб'єктів сучасного трудового права. В Україні тільки на національному рівні легалізовано понад сто профспілок та їхніх об'єднань і зареєстровано близько двадцяти об'єднань організацій робо-

тодавців із всеукраїнським статусом [18, с. 2]. За досить тривалий період існування планової економіки в нашій державі серед широких верств населення склалося хибне уявлення, що профспілка – це структура, підконтрольна керівним органам підприємства, яка займається організацією доступного відпочинку та оздоровленням, вітає зі святами тощо. Насправді функції таких об'єднань працівників за ринкової економіки геть інші, але ставлення людей до профспілок змінюється дуже повільно.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю поглибленого дослідження ролі профспілок у